Silkeborg-redaktionen: silkeborg@mja.dk
Silkeborg-redaktør: Brian Holst • Tlf: 87 22 84 45

På sporet af Silkeborgs juletræer

Silkeborg har som mange andre byer gode juletraditioner for flot oplyste gågader, så julehandlen kan udspille sig i en hyggelig og stemningsfyldt kulisse. Men hvordan begyndte det, og hvornår fik vi offentligt juletræ?

AF PETER MOURITSEN
Arkivar.
Silkeborg Arkiv

LOKALHISTORIE På mange måder er Torvet i Silkeborg i år ikke scene for den samme julehygge, som det plejer at være. Brølende motorer og travle håndværkere har fuldstændig overtaget pladsen, hvor byens juletræ plejer at stå. Torvets parkeringskælder har fortrængt det traditionsrige træ til en midlertidig plads foran kirken, der tilmed også hjemsøges af travle håndværkere og entreprenørmaskiner. Så juletræet er lidt presset i år. Men ser man lidt tilbage i historien, er Silkeborgs store fælles juletræ slet ikke så stationært, som man måske forestiller sig om sådan et traditionsrigt træ. Og det er heller ikke første gang, juletræet på Torvet har haft trange kår. I den følgende »julehistorie« kigger vi lidt på »fælles« juletræer i Silkeborg, med Torvet som omdrejningspunkt.

Frelsens Hær

Offentlige juletræer var i de første mange år i Silkeborg noget, der foregik indenfor. Måske var det bare ikke faldet nogen ind på den måde at markere julen i det offentlige rum, måske manglede man mulighed for at sætte lys på, der kunne modstå det ofte fugtige danske decemberklima. I hvert fald var det først i 1920'erne, vi fik et rigtigt fælles juletræ på Torvet, som vi kender det i dag.

Frelsens Hær havde i nogle år haft tradition for at opstille julegryder rundt om i byen for at samle ind til byens trængende. Og et år - 1924 - fik gryderne på Torvet selskab af et juletræ med lys på - Avisen kunne berette, at det nye tiltag på den første aften havde indbragt kr. 46,23. Om det var mere, end det plejede, fremgår ikke af notitsen. Men i hvert fald kunne man året efter læse i avisen, at Frelsens Hær igen havde juletræ på Torvet »straalende oplyst af elektriske, kulørte Lamper«. Det var begyndelsen på en ny tradition, og der har med undtagelse af fire år i 1940'erne været juletræ på Torvet lige siden. I mange år faktisk flere.

Jul i krisens tegn

I begyndelsen af 1930'erne skvulpede den internationale, økonomiske krise også ind over Silkeborg med arbejdsløshed og dårlige tider til følge. For byens handlende betød det faldende omsætning, og som et forsøg på at vende udviklingen ansøgte en kreds af forretningsdrivende kommunen om muligheden for en »Illumination af Strøggaderne« - altså simpelthen ophængning af granguirlander med lys. Mere eller mindre, som vi kender det i dag. De erhvervsdrivende måtte selv betale, men kommunen ville gerne lade elværket stå for selve ophængningen, og strømmen blev også afregnet til en fordelagtig pris.

Silkeborg kunne første gang tænde for strømmen til jule-illuminationen af gaderne 9. december 1931. I Silkeborg Avis forklarede man, at indsatsen med den hyggelige julebelysning skulle ses som en »Kraftanstrengelse« mod de dårlige tider - og man håbede, at de flotte lys ville trække folk til byen langvejsfra for at købe ind til julen.

Succesen blev gentaget de efterfølgende år - hvert år med nye tiltag og mere spektakulær belysning - og altid i en form, der i hvert fald imponerede skribenterne på Silkeborg Avis. Samtidig blev handelsinteresserne bag udsmykningen understreget ved, at man tændte for lysene i forbindelse med, at man igangsatte »Køb Dansk-ugen« - et initiativ, der skulle sikre, at flest mulige arbejdspladser blev i landet.

To træer på Torvet

I 1934 kom endnu en nyskabelse til - nemlig et kommunalt juletræ - avisen beskrev det som »en Kæmpegran fra Vestskoven«. Træet var doneret af Statsskoven og sat op og belyst for kommunale penge. Det betød, at der herefter ikke blot var ét, men hele to juletræer på Torvet. Frelsens Hærs og det store fælles juletræ. Frelsens Hær stillede sit træ med indsamlingsgryderne på hjørnet af Torvet og Søndergade, mens byens træ stod længere nede mod rutebilerne, som den gang havde holdeplads i Torvets østre ende. De følgende år strålede de to træer på Torvet i julemåneden og blev efterhånden en tradition.

Men traditioner udfordres fra tid til anden af udefrakommende begivenheder. Og hvor juleudsmykningen op gennem 1930'erne kun var blevet større og flottere, så markerede 1939 et vendepunkt. Udbruddet af Anden Verdenskrig gjorde, at energiforsyningen pludselig blev tvivlsom, og myndighederne gik straks i gang med at rationere strømmen. Det betød bl.a., at man kun måtte oplyse butiksvinduer med en enkelt 25 watts pære. Det var endda en overgang på tale at sløjfe det ene af de to juletræer - udgangen blev dog, at begge træer kunne stråle på Torvet, mens man så droppede granguirlanderne med lys i gaderne.

Jul uden lys

Situationen blev ikke bedre de næste mange år. Besættelsen af Danmark gjorde, at man ikke kunne have julelys i det fri. Hvis ikke på grund af rationeringen, så på grund af tyskernes mørklægning.

Julen i besættelsesårene foregik uden juleoplyste gader og offentlige juletræer. Andre byer havde ifølge Silkeborg Avis juletræer og endda tændt lys frem til mørkelægningen. Men ikke i Silkeborg - her blev butiksejere, der kom til at belyse deres udstillinger lidt mere end det tilladte, endog anmeldt. Julehyggen flyttede i stedet indenfor bl.a. til jule(gave)messe i Håndværkerforeningen.

Først i julen 1945, da der igen var fred, fik silkeborgenserne deres juletræer tilbage - både Frelsens Hærs og kommunens. Der var dog stadig en del udfordringer - strømmen var fortsat rationeret, så det var stærkt begrænset, hvor meget der kunne jules med elektrisk lys.

Samtidig havde kommunen problemer med, at folk stjal pærerne på juletræet. Så de borgere, der havde længtes efter julelys efter de mørke krigsår, måtte væbne sig med tålmodighed. For selv om friheden var vendt tilbage, så manglede der stadig strøm. Billedet gentog sig i både 1946 og 1947 - juletræer på Torvet med lys, men ingen granguirlander i gaderne. I 1947 skete der dog alligevel noget nyt - nytænkende borgere foreslog byrådet at flytte kommunens træ til Skoletorvet - Frelsens Hær havde jo i forvejen et træ på Torvet. På den måde fik man mere for pengene. Den åbning skulle vise sig at være lidt af en glidebane. For også Alderslyst ville gerne have del i julestemningen - bydelen var blevet indlemmet i byen i 1941 og mente sig også berettiget til et juletræ. Så i 1947 strålede hele tre juletræer i Silkeborg.

Bedre tider

Julen 1948 var den første med granguirlander og lys i gaderne siden 1938 - man kunne endelig lægge de mørke tider bag sig og glædes ved, at de hårde år efterhånden var overvundet. Men så let skulle det ikke gå. Den ophængte julepynt fik kun få lov til at stråle ganske få dage - simpelthen fordi elværket var overbelastet af den store efterspørgsel efter lys i de små decembermørke hjem. I 1949 blev det ikke bedre, og byens handlende gad ikke engang hænge granguirlanderne op, fordi der alligevel ikke var strøm til dem. Igen var der kun juletræerne til at kaste lidt julestemning på byens mørke gader. Problemerne var først ryddet af vejen i 1952, efter at man havde fået ændret byens strømforsyning til vekselstrøm og fik en mere sikker forsyning af energi.

1952 markerer derfor året, hvor man igen gik over til »normal jul« uden

smalle steder. Avisen kunne berette, at byens nye udsmykning omfattede hele 2200 elpærer og var meget smuk.

Det var også længe siden, man for alvor havde haft den glæde i byen.

1952 bød på flere nybrud. Frelsens Hær måtte ikke længere sætte deres træ op på Torvet - i stedet ønskede

Kommunens juletræ troner nu ene på Torvet og er rykket op foran rådhuset, hvor det lyser på Drewsen og de parkerede biler. Foto fra 1952.

byrådet kommunens eget træ sat op sammen med Drewsen foran rådhuset. Velgørenhedsorganisationen fik dog lov at stille indsamlingsgryderne op ved kommunens træ. Samtidig havde byens juleglade politikere bestilt hele fem træer til byens torve.

Den stadig øgede efterspørgsel på kæmpegraner gav i øvrigt større og større besvær med at finde egnede træer i skovene. For at leve op til forventningerne som juletræ skal træet nemlig være fritvoksende. Derfor forsøgte stadsgartneren at sikre de kommende års forsyning ved at frihugge træer i skoven, så de kunne vokse til og med tiden gøre sig som store flotte kommunale juletræer. For, som han bemærkede, ville det være lidt af en hån, hvis det granomkransede Silkeborg skulle til at købe juletræerne udenbys.

Julen indskrænkes

Der jules stabilt de næste mange år. Gader og torve pyntes med granguirlander og juletræer som en helt fast tradition. Nu og da fornys udsmykningen. Men juletræerne har deres faste pladser på byens torve og ved banegården. Lidt fornyelse bliver det dog til hen ad vejen. I 1978 kom julemanden for første gang sejlende til byen, hvilket jo også er blevet en tradition.

Men intet varer evigt. Med den økonomiske krise i 1982 blev der skåret ned på byens juletræer, og bl.a. Skoletorvets juletræ sløjfes. Det år tændes kun tre juletræer i byen. I 1990'erne sniger Skoletorvet sig dog ind i varmen igen som juletræstorv.

Men det var dog stadig kun en stakket frist. Kommunesammenlægningen i 2007 bød på en harmonisering af de fire sammenlægningskommuners juletraditioner. Det vil komme for vidt at omtale det hele her. Men i 2008 blev antallet af kommunale juletræer skåret ned til tre - to i Silkeborg og et i Kjellerup. Resten må man selv betale lokalt.

Vi mangler dog lige at omtale et af de juletræer, som nok af mange hu-skes som en form for indskrænkning af julen - måske ikke på linje med krise, krig og mørklægning - men alligevel. Det »hjemmelavede« træ fra 2007 gik nok på tværs af, hvad mange forbinder med et rigtigt juletræ. »Træet« var bygget op af et 20 meter højt stillads beklædt med mindre grantræer og pyntegran, og faconen ledte mere tankerne hen på en jule-obelisk end et juletræ. Konstruktionen var til gengæld behængt med tusindvis af små glødepærer, som gav det et flot gyldent skær. Inspirationen til træet var hentet i Hamborg, som angiveligt havde haft stor succes med den type træ. Og en vis succes gav det da også i Silkeborg. Træet sikrede byen mere omtale og opmærksomhed i julen 2007 end sædvanligt. Ikke desto mindre er man på Torvet vendt tilbage til de gamle kæmpegraner.

Torvet med to juletræer i 1946 - nærmest ses kommunens kæmpegran.

Julestemning på Nørretorv anno 1969 - et af byens fem torvetræer.

Det alternative juletræ fra 2007 under opbygningen.
FOTO: JAKOB STIGSEN ANDERSEN

Juletræ på Skoletorvet fotograferet i 1948. I baggrunden ses den kortvarigt juleoplyste Nygade.

SILKEBORG ARKIV

Henvendelser om artikler bragt under »Det var dengang« kan ske til Silkeborg Arkiv, Hostrupsgade 41A, Silkeborg

email: arkiv@silkeborgbib.dk

telf.: 87221924

Silkeborg Arkiv har åbent mandag-onsdag kl. 11-16 og torsdag kl. 12-19